

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN DENETİM ODAĞININ BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Nurtekin ERKMEN*
M. Çağrı ÇETİN**

ÖZET

Denetim odağı kişinin olayları yönlendirme odağı biçiminde açıklanabilir. Bir çok kişilik özelliği gibi denetim odağının temelleri de çocukluk yıllarına dayanmaktadır. Çocuğun günlük olaylardaki davranışları sonucu anne-baba ve öğretmeni gibi yakın çevresindeki kişilerden aldığı ödül ve cezalarla denetim odağı eğilimi belirlenebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı beden eğitimi öğretmenlerinin denetim odağı düzeylerini bazı değişkenlere göre karşılaştırmaktır. Araştırmanın örneklemini Osmaniye ilinde görev yapan beden eğitimi öğretmenleri oluşturmaktadır. Çalışmaya dahil edilen 58 beden eğitimi öğretmenin 44'ü erkek ve 14'ü bayandı. Öğretmenlerin denetim odağını belirlemek amacıyla Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği uygulanmıştır.

Sonuç olarak, beden eğitimi öğretmenlerinin denetim odağı puanlarını arasında yaş, cinsiyet, medeni durum, ilk ve orta öğretimini yaptığı yerleşim birimi, çocuk sayısı ve anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık olmadığı, baba eğitim düzeyi ve hizmet süresinde ise anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Beden Eğitimi Öğretmeni, Denetim odağı, iç denetim odağı, dış denetim odağı.

ABSTRACT

Locus of control may be taken into consideration as an individual guiding way of event. Like many of the characteristic properties, the fundamental of control is also based on the individual's childhood. Rewards and punishment are given to children by their parents, teachers and others in the manner of the locus of control.

The present study examined the effect of different variables on physical education teachers' locus of control. The sample was physical education teachers who was to officiate on Osmaniye. The sample of the study consisted of 58 physical education teachers; 44 of them were male and 14 were female. As measurement instruments "Internal-External Locus of Control Scale" developed by Rotter (1966) and "Data Collection Form" were used. In analysing data, "t" test and one way ANOVA statistical techniques had been used.

The results of this study showed that there was no difference between the children's locus of control and mothers' educational levels, age, sex, marital status and the education level of mother. Depending on father's educational status and experience as teacher were found to have statistically significant different locus of control points.

Keywords: Physical Education Teacher, Locus of control, internal locus of control, external locus of control.

---

* Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

** Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

GİRİŞ VE AMAÇ

İnsan davranışlarının çok karmaşık bir özellik taşıdığını, bu nedenle uyarıcı-tepki kalıpları içinde açıklamanın yeterli olamayacağını ileri süren *Biliş Kuramcıları*, öğrenmede odak noktası olarak öğrenenin uyarıcıları nasıl algıladığı, onları nasıl işlediği, nasıl organize ettiği, nasıl yorumladığı ve nasıl genellediği üzerinde durur (Fidan, 1986). Denetim odağı kavramı, öğretmenin kişilik özellikleri arasında son yıllarda yer almıştır. Sosyal Öğrenme kuramından kaynaklanan bu kavram; bireyin davranışının sonucunda ne olacağına ilişkin olarak geliştirdiği beklentiler ile ilgilidir (Aksoy ve Mağden, 1994).

Rotter (1966)'e göre denetim odağının kişinin belli bir davranışını belli bir pekiştiricinin izleyeceğine dair ortaya çıkmış bir beklentinin kuvvetlenmesi sonucunda oluşmaktadır. Birey kendi yaptığı bir davranışın olumlu yada olumsuz pekiştirici ile sonuçlandığını algıladığında, o pekiştiricinin bu davranışı gelecekte de izleyeceğine ilişkin bir beklenti oluşturacaktır. Birey gelişim süreci boyunca her alanda yaşadığı bu pekiştirici algısı yaşantılarının sonucunda genellenmiş bir pekiştirici beklentisi oluşturabilmektedir. Bu oluşuma bağlı olarak birey, pekiştiricilerin ya kendi yada kendi dışındaki güçlerin veya şans yada kaderin kontrolünde olduğuna dair genel bir beklentiyi (inancı) benimseyebilmektedir. Birinci durumda bireyin 'iç' kontrol odağına, ikinci durumda ise 'dış' kontrol odağına inandığı kavramsallaştırılmıştır. Ancak, gelişim süreci boyunca pekiştirme yaşantılarının doğası gereği belirgin bir kutuplaşma oluşmaması ve bu boyutun ortalarında yer alma da olasıdır (Akt. Dağ, 2002).

Bir kişilik boyutu olarak ele alınan ve incelenen denetim odağı yönünden bireylerin anlamlı olarak birbirlerinden ayrıldıkları yapılan pek çok araştırma ile ortaya konmuştur. Araştırmalar dışsal denetimlilerle karşılaştırıldığında, içsel denetimlilerin; entelektüel ve akademik etkinliklerde daha fazla zaman harcadıklarını, okul başarılarının daha yüksek olduğunu özellikle yarışma ortamında daha üstün başarı gösterdiklerini, toplumsal olaylarda daha aktif olduklarını göstermektedir. Yine içsel denetimlilerin diğerleriyle karşılaştırıldığında olumsuz etkilere daha fazla direnen, kişisel özgürlüklerinin sınırlandırılmasına güçlü bir tepki gösteren, kendilerini daha etkili, güvenli ve bağımsız kişiler olarak algılayan olumlu benlik kavramına sahip, atılgan ve girişimci kişiler olduklarını ortaya koymaktadır (Yeşilyaprak, 1990).

Öğretmen, alan bilgisi ve öğretim becerisi ile eğitim programının etkili bir şekilde yürütülmesinde önemli bir sorumluluk almaktadır. Öğretmen, bu öğretici rolünün yanı sıra farklı yönleriyle de incelenmelidir. Buna bağlı olarak son yıllarda, öğretmenin yalnızca bilgi aktarıcı rolü üstlenmesi eleştirilmektedir. (Aydınay, 1996). Öğretmen bu önemli görevinin yanı sıra kişiliği, davranışları, sınıftaki olaylara bakış açısı ve sahip olduğu değer yargalarıyla da öğrencilerini önemli ölçüde etkilemektedir (Temel ve Aksoy, 1998).

Bireylerin denetim odaklarına göre yapılan bu ayırım göz önüne alındığında, kendi çabalarını önemli gören içten denetimlilerin hayatlarını daha iyiye götürmek ve kişisel gelişimlerini sağlamak için çalışmaya ve sorumluluk almaya eğilimli olduklarını buna karşın dıştan denetimlilerin daha çok kadercı bir anlayış

içinde hayatlarının kontrolünü ellerinde tutmaktan uzak olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Öz güveni yüksek bireylerden oluşan bir toplum oluşturmak, öz güveni yüksek öğretmenlerin rehberliğinde gerçekleşeceğine göre öğretmenlerin içten denetimli olmalarının öğretmen kişiliği açısından önemli bir boyut olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Çolak, 2006). Bu nedenle araştırmanın temel amacı Beden Eğitimi Öğretmenlerinin denetim odağı düzeylerinin belirlenmesidir. Ayrıca yaş, cinsiyet, hizmet süresi, anne-baba eğitim durumu gibi faktörle bağlı olarak denetim odağının değişip değişmediğinin saptanması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın örneklemini Osmaniye il merkezinde bulunan ilköğretim okulları ve liselerde görev yapan bay ve bayan beden eğitimi öğretmenleri oluşturmaktadır. Bu ilde görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin sayısı İl Milli Eğitim Müdürlüğünden öğrenilmiştir. Osmaniye il merkezinde görev yapan toplam 68 beden eğitimi öğretmeninden 10'u çalışmaya katılmayı kabul etmemiş yada kendisine ulaşılammıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden 14'ü bayan ve 44'ü erkek toplam 58 öğretmen ile birebir görüşülmüş ve Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeğiyle birlikte kişisel bilgi formunun doldurulması istenmiştir.

Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği

Bu ölçek Phares ve James'in öncü çalışmalarının ardından Rotter tarafından geliştirilmiştir. Ölçme aracı 29 maddeden oluşmaktadır. Altı madde ölçeğin amacını gizlemek için dolgu olarak yerleştirilmiştir. Her madde, mecburi seçmeli cevaplama türünde ikişer seçeneği kapsamaktadır.

Değerlendirme amacıyla kullanılan 23 maddenin dışsallık yönündeki seçenekleri 1'er puanla değerlendirilmektedir. Böylece ölçek puanları 0 ile 23 arasında değişmekte ve yükselen puan dış denetim odağı inancının artmasına işaret etmektedir (Dağ, 1991; Yanılmaz, 1999).

Bu araç; kavramın, ait olduğu kuramı geliştiren kişi tarafından geliştirilmiş olması, uygulanmasındaki kolaylık ve geniş uygulama alanının olması nedeniyle tercih edilmiştir.

Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği'nin Türkçe formunun güvenilirlik çalışması Dağ (1991) tarafından Psikoloji Bölümü öğrencilerinden 99 kişilik bir grup üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmada; ölçeğin, testin tekrarı güvenilirlik katsayısı 0.83, Kuder Richardson tekniği ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı 0.68 ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise 0.70 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin geçerliliğine ilişkin olarak Dağ (1991) yapmış olduğu çalışmada, Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği puanları ile görüşmelerde elde ettiği denetim odağı derecelendirme ortalama puanları arasında 0.69'luk bir korelasyon katsayısı bulmuştur. Bu da aracın ölçtüğü boyutun kabul edilebilir düzeyde geçerli bir şekilde ölçülebileceğine işaret olarak alınabilir.

Verilerin Analizi

Anket formuna cevap veren deneklerin her birinin denetim odağı puanları ayrı ayrı hesap edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde ve hesaplanmış değerlerin bulunmasında SPSS 13.0 istatistik paket program kullanılmıştır. Elde edilen Verilerin Frekans ve Yüzde değerleri tespit edilmiştir. Normallik sınamasına göre parametrik testlerden ikili örneklem için t-testi ve One – Way ANOVA testi kullanılmıştır. Varyans homojenliğine göre ise Post Hoc Multiple Comparisons testlerinden LSD ve Dunnett’s C testleri kullanılmıştır. Tüm istatistiksel analizlerde 0.05 manidarlık düzeyi taban alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın amacına uygun olarak yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Yaş ve Hizmet Sürelerinin ortalama değerleri

Cinsiyet	N	Yaş (Yıl)		Öğretmenlik Yapma Süresi (Yıl)	
		Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma
Erkek	44	31,16	3,227	6,53	2,972
Bayan	14	28,64	2,098	6,84	2,954
Toplam	58	30,55	3,169	5,57	2,992

Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Denetim Odağının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Tablo 2. Medeni Durum, Çocuk Sayısı, Görev Yapılan Okul, Anne-baba Eğitim Durumu ve Eğitim görülen yerleşim Birimine ait Sıklık ve Yüzde Değerleri

Medeni Durum	Sıklık	Yüzde (%)	Annnesinin Eğitim Durumu	Sıklık	Yüzde (%)
Bekar	15	25,9	Okur-yazar	12	20,7
Evli	43	74,1	İlkokul	31	53,4
Toplam	58	100,0	Ortaokul	3	5,2
Çocuk Sayısı			Lise	6	10,3
0	27	46,6	Üniversite	1	1,7
1	21	36,2	Boş	5	8,6
2	10	17,2	Toplam	58	100,0
Toplam	58	100,0	İlk ve Orta Öğrenimini Yaptığı Yerleşim Birimi		
Görev Yapılan Okul			İl merkezi	33	56,9
İlköğretim	25	43,1	İlçe merkezi	16	27,6
Lise	33	56,9	Kasaba veya Köy	1	1,7
Toplam	58	100,0	Boş	8	13,8
			Toplam	58	100,0
Babasının Eğitim Durumu			Sıklık	Yüzde (%)	
Okur-yazar			5	8,6	
İlkokul			23	39,7	
Ortaokul			14	24,1	
Lise			10	17,2	
Üniversite			6	10,3	
Toplam			58	100,0	

Tablo 3. Cinsiyete Göre Denetim Odağı Puanları

Denetim Odağı Puanları	Cinsiyet	N	Ortalama	Std. sapma
	Erkek	44	8,57	3,316
	Bayan	14	9,00	3,187
	Toplam	58	8,67	3,263

Tablo 4. Cinsiyet Değişkenine Göre Denetim Odağı Puanlarının Karşılaştırılması

Denetim Odağı Bayan-Erkek	N	Levene's Test		sd	t	p
		F	Sig.			
	58	,266	,608	56	-,428	,670

Tablo 5. Yaşa göre denetim odağı puanları

Yaş	N	Ortalama	Std. Sapma
30 ve altı	31	8,419	2,975
31-35	23	9,348	3,563
36 ve üstü	4	6,750	3,403
Toplam	58	8,672	3,263

Tablo 6. Yaş Değişkenine Göre Denetim Odağı Puanlarının Karşılaştırılması

YAŞ	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Gruplar Arası	27,260	2	13,630	1,294	,282
Gruplar İçi	579,516	55	10,537		
Toplam	606,776	57			

Tablo 7. Medeni Duruma Göre Denetim Odağı Puanlarının Karşılaştırılması

Medeni Durumu	N	Levene's Test		Ortalama	Std. Sapma	sd	t	p
		F	sig					
Bekar	15	,291	,592	8,867	2,949	56	,266	,792
Evli	43			8,604	3,396			

Tablo 8. Çocuk Sayısına Göre Denetim Odağı Puanları

Çocuk Sayısı	N	Ortalama	Std. Sapma
0	27	8,259	3,194
1	21	9,000	3,362
2	10	9,100	3,446
Toplam	58	8,672	3,263

Tablo 9. Çocuk Sayısına Göre Denetim Odağı Puanlarının Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Gruplar Arası	8,691	2	4,345	,400	,673
Gruplar İçi	598,085	55	10,874		
Toplam	606,776	57			

Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Denetim Odağının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Tablo 10. Görev Yapılan Okula Göre Denetim Odağı Puanlarının Karşılaştırılması

Görev Yapılan Okul	N	Levene's Test		Ortalama	Std. Sapma	sd	t	p
		F	sig					
İlköğretim	25	4,018	,050	9,560	3,630	44,15	1,779	,082
Lise	33			8,000	2,828			

Tablo 11. Baba Eğitim Durumuna Göre Denetim Odağı Puanları

Baba eğitim Durumu	N	Ortalama	Std. sapma
Okur-Yazar (A)	5	10,80	3,271
İlkokul (B)	23	7,217	2,938
Ortaokul (C)	14	8,214	3,378
Lise (D)	10	10,40	2,675
Üniversite (E)	6	10,67	2,582
Toplam	58	8,672	3,263

Tablo 12. Baba Eğitim Durumuna göre Varyansların Homojenliği Testi

Levene Statistic	sd1	sd2	p
,153	4	53	,961

Tablo 13. Baba Eğitim Durumuna Göre Denetim Odağı Puanlarının Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	127,972	4	31,993	3,541	,012	A-B
Gruplar İçi	478,804	53	9,034			B-D
Toplam	606,776	57				B-E

Tablo 14. Anne Eğitim Durumuna Göre Denetim Odağı Puanları

Annenin Eğitim Durumu	N	Ortalama	Std. Sapma
Okur-Yazar	12	8,500	2,355
İlkokul	31	8,290	3,681
Ortaokul	3	7,000	,000
Lise	7	10,71	2,059
Toplam	53	8,585	3,207

Tablo 15. Anne Eğitim Durumuna Göre Denetim Odağı Puanlarının Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	42,052	3	14,017	1,394	,256
Gruplar İçi	492,816	49	10,057		
Toplam	534,868	52			

Tablo 16. İlk ve Orta Öğrenimini yaptığı Yerleşim Birimine Göre Denetim Odağı Puanlarının Karşılaştırılması

İlk ve Orta Öğrenimini Yaptığı Yerleşim Birimi	N	Levene's Test		Ortalama	Std. Sapma	sd	t	p
		F	sig					
İl Merkezi	33	3,253	,078	8,424	3,632	48	-,108	,914
İlçe Merkezi	17			8,529	2,348			

Tablo 17. Hizmet Süresine Göre Denetim Odağı Puanları

Hizmet Süresi	N	Ortalama	Std.Sapma
5 yıl ve daha az (A)	20	7,700	2,940
6 - 10 yıl (B)	35	9,514	3,230
11 yıl ve daha fazla (C)	3	5,333	2,309
Toplam	58	8,672	3,263

Tablo 18. Hizmet Süresine Göre Varyansların Homojenliği Testi

Levene Statistic	sd1	sd2	p
,279	2	55	,758

Tablo 19. Hizmet Süresine Göre Denetim Odağı Puanlarının Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	77,17	2	38,58	4,007	,024	A-B
Gruplar İçi	529,6	55	9,629			B-C
Toplam	606,8	57				

TARTIŞMA ve SONUÇ

Yapılan araştırmanın bulguları incelendiğinde, Beden Eğitimi Öğretmenlerinin cinsiyet değişkenine göre denetim odağı puanlarının karşılaştırılması sonucunda anlamlı farklılığın olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Bu çalışmanın sonuçlarına benzer olarak, Genç (2000) meslek lisesi tesviye bölümü öğretmenlerinin denetim odaklarının cinsiyet değişkeni bakımından anlamlı bir farklılık göstermediğini bildirmiştir. Diğer bir araştırma ise

Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Denetim Odağının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi

İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenler üzerinde gerçekleştirilmiş ve çalışmada öğretmenlerin cinsiyetlerine göre denetim odağı puanları arasındaki farkın önemli olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, ülkemiz koşullarında kız çocuklarının içe dönük ve bağımlı bir biçimde yetiştirildikleri şeklinde açıklanmıştır (Tümkiye, 2000). Yanılmaz (1999), öğretmen adaylarının denetim odağı puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini ve bu farklılığın erkeklerin daha içsel denetimli olduğu yönünde gerçekleştiğini bildirmiştir.

Benzer çalışmalar incelendiğinde farklı sonuçların olduğu görülmektedir. Bu çalışmada erkek ve bayan beden eğitimi öğretmenlerinin denetim odağı puanlarının farklılık göstermemesi öğretmenlik eğitimleri süresince daha dışa dönük ve bağımlı olmayan bir eğitim aldıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bu çalışmada, 30 yaş ve altı, 31-35 yaş arası, 36 yaş ve üzeri olmak üzere yaş değişkeni 3 grup olarak incelenmiştir. Yapılan karşılaştırma sonucunda denetim odağı puanının yaş değişkenine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Farklı yaşlardaki bireylerin dışsal denetim düzeylerinin farklılaşmadığını belirtmektedir. Ayrıca Nowicki ve Strickland, yaşın ilerlemesiyle iç kontrolün sürekli arttığını belirtmektedir (Demir, 1998). Tümkiye (2000) ilköğretim öğretmenlerin, Çolak (2006) meslek lisesi makine bölümü öğretmenlerinin denetim odağı puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklı olmadığını bildirmişlerdir. Bu sonuçlardan farklı olarak üniversite ve üstü öğretim kademelerinde öğrenci olan bireylerde yapılan araştırmada, 25-30, 31-40, 41 ve üzeri yaş gruplarının 17-24 yaş grubundakilere göre daha içsel denetimli oldukları tespit edilmiş ve bu sonuç yaşam boyunca edinilen tecrübe ve olgunluğa dayandırılmıştır (Nunn, 1994). Bu araştırmada yaş değişkenine göre farklılık olmaması araştırmaya dahil edilen bireylerin benzer eğitim almış olmaları ve belirli sorumluluk üstlenmiş olmalarına bağlanabilir.

Araştırmaya dahil edilen beden eğitimi öğretmenlerinin 43'ü evli ve 15'i bekarıdır. Yapılan karşılaştırma sonucunda evli ve bekar öğretmenlerin denetim odağını puanlarının farklılık göstermediği saptanmıştır ($p>0,05$). Öğretmenler üzerinde yapılan iki ayrı çalışmada denetim odağı puanlarının medeni durum değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir (Genç 2000; Çolak, 2006). Bu sonuçlar beden eğitim öğretmenlerinin öğretmenlik eğitimi süreciyle kişiliklerinin oluştuğu ve evliliğin denetim odağında değişikliğe yol açmadığı şeklinde açıklanabilir.

Bu araştırmada, beden eğitimi öğretmenlerinin % 46.6'sının çocuk sahibi olmadığı, % 36.2'sinin 1 çocuk sahibi olduğu ve % 17.2'sinin de 2 çocuk sahibi olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin çocuk sahibi olma durumları dikkate alınarak yapılan istatistiksel karşılaştırmada anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Denetim odağının öğretmenlerin çocuk sahibi olma durumlarını inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmadaki öğretmenler en fazla iki çocuk sahibidir. Farklı sayıda çocuk sahibi olan öğretmenler üzerinde denetim odağının incelenmesinin daha yararlı olacağı düşünülmektedir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin anne-baba eğitim düzeyi ile denetim odağı puanlarının karşılaştırılma sonucunda babanın eğitim durumunun anlamlı bir farklılığa neden olduğu ($p<0.05$) ancak annenin eğitim durumunun anlamlı bir farklılığa neden olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$). Babanın eğitim durumu arttıkça denetim odağı puanlarının da arttığı yani dış denetim durumunun arttığı görülmektedir. Bunun aksine babası okur-yazar olan öğretmenlerde daha yüksek denetim odağı puanı görülmüştür. Babası okur-yazar olan öğretmenlerin denetim odağı puanları ilkokul mezunu olanlara, babası ilkokul mezunu olanların ise lise ve üniversite mezunu olanlara göre anlamlı olarak farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Yeşilyaprak (1988), Genç (2000) ve Demir (1998)'in yapmış olduğu çalışmalarda, anne ve babanın öğrenim durumu ile denetim odağı arasında ilişki saptanmamıştır. Lefcourt, anne eğitiminin yüksekliği, çocuğu kontrol isteğinin azlığı ve erken bağımsızlık beklentilerinin, çocukta iç denetimlilikle ilişkili olduğunu göstermektedir (Küçükkaragöz, 1998). Gençlerin içsel yada dışsal denetimli oluşları ile çocukluk dönemlerine ilişkin algıladıkları anne ve baba davranışları arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır (Yeşilyaprak, 1990). Kişiliğin oluşumunda ana-baba tutumlarının etkisi, özellikle çocuğa uygulanan ödül ve cezaların çocuğun davranışlarını şekillendirdiği, gerek öğrenme kurumlarının gerekse kişilik kuramcılarının üzerinde önemle durdukları bir görüşüdür (Yeşilyaprak, 1993). Çakar (1997) tarafından yapılan bir araştırmada babası üniversite ve lise mezunu olan öğrencilerin babası ilkokul mezunu olanlara göre daha içten denetimli oldukları belirtilirken; Aksoy ve Mağden (1994) ise babası ilkokul mezunu olanların daha içten denetimli, babası yüksek okul mezunu olanların da en fazla dıştan denetimli olduğunu belirtmiştir. Anne ve babanın eğitim durumunun yüksek olması çocuklarının daha içsel denetimli olması beklentisini arttırıyor. Ancak eğitim seviyesi yükseldikçe anne-babaların, doğru davranışların yerleşmesini sağlamak amacıyla çocuklarını sürekli kontrol altında tutmak istemeleri denetim odağının içsel olarak gelişmesini engellediğini üne sürmüştür (Baştürk, 2005). Bireyin olgunlaşma sürecine kadar ebeveynlerinin tavır ve davranışları denetim odağını belirleyen önemli unsurlardan bir tanesidir. Toplumumuzda babanın aile üzerindeki etkisi anneye oranla daha baskın olarak kabul edilmektedir. Bu durum dikkate alındığında denetim odağının oluşmasında babanın eğitim düzeyinin daha etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin % 43.1'i ilköğretim, % 56.9'u ortaöğretim okullarında görev yapmaktadır. Çalışmanın bulguları incelendiğinde görev yapılan okul ile denetim odağı puanları arasında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$). Bu sonuç, denetim odağının çalışılan okula göre değişmediğini göstermektedir.

Araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin ilk ve orta öğretimlerini yaptıkları yerleşim birimi dikkate alındığında il veya ilçe merkezinde eğitim görmeyen denetim odağı puanlarını anlamlı düzeyde etkilemediği belirlenmiştir ($p>0.05$).

Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Denetim Odağının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Yanılmaz (1999), öğretmen adaylarının denetim odağı puanlarını yaşamlarının büyük bölümünü geçirdikleri yerleşim yerine göre incelemiş ve anlamlı bir farklılığa rastlamamıştır. Bunun aksine yaşamlarının çoğunu büyükşehirlerde geçiren bireylerin daha içsel denetime sahip olduğunu bildiren çalışmalar da vardır (Dönmez, 1983; Korkut, 1986). Bu çalışmaya dahil edilen beden eğitimi öğretmenlerinin il ve ilçe merkezlerinde olması ve köy, kasaba gibi yerleşim yerlerinden bireylerin olmaması nedeniyle anlamlı farklılığın oluşmadığı sanılmaktadır.

Araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenleri hizmet sürelerine göre 3 gruba ayrılmıştır: 1. grup; 5 yıl ve daha az, 2. grup; 6-10 yıl arası ve 3. grup; 11 yıl ve üzeri. Hizmet sürelerine göre denetim odağı puanları karşılaştırıldığında hizmet süresi 6-10 yıl olanların 5 yıl ve daha az olanlara ve 11 yıl ve üzeri olanlara göre anlamlı bir farklılık olduğu ($p < 0.05$), hizmet süresi 5 yıl ve daha az olanlarla 11 yıl ve üzeri olanlar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p > 0.05$).

Genç (2000) tarafından yapılan araştırmada, denetim odağı puanlarının öğretmenlerin hizmet sürelerine göre karşılaştırılması sonucunda anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir (Genç, 2000). Diğer bir araştırmada ise, denetim odağı puanları arasında hizmet sürelerine göre önemli bir farklılık olmadığı bildirilirken, bireylerin sahip oldukları kişilik özelliklerini çok önceden oluşturmaları ve daha sonraki yıllarda da bunu değiştirmedikleri şeklinde açıklanmıştır (Tümekaya, 2000). Bu çalışmanın bulguları, yaş ve deneyimin artması ile birlikte denetim odağının da içsel yönde değiştiği şeklinde açıklanabilir ancak 6-10 yıl hizmet süresi olanların denetim odağı puanlarının daha tecrübeli ve tecrübesi daha az olan öğretmenlerden yüksek çıkması yani daha dışsal denetimli olmalarının nedeni bilinmemektedir.

Denetim odağı üzerine yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, içsel denetimli olmanın olumlu bir kişilik özelliği olduğu görülmektedir. Buna karşılık dışsal denetimliler çevre üzerinde kontrollerinin olmadığına inandıkları, olayları kontrol altına alamayacakları, sonucu etkileyemeyecekleri kanısından dolayı daha kaygılı, pasif, kuşkucu ve dogmatiktirler. Yine araştırmalar dışsal denetimlilerin hem kendilerine hem başkalarına daha az güvenen, kendini tanımada yetersiz, toplumsal kabul ihtiyaçları az olan, saldırgan ve daha çok savunma mekanizmaları kullanma eğiliminde olduklarını göstermektedir (Yeşilyaprak, 1990). Çocuklar üzerinde yapılan diğer bir çalışmada ise, denetim odakları puan ortalamalarında, cinsiyet, anne öğrenim düzeyi ve koruyucu anne tutumunun önemli bir farklılığa neden olduğu saptanmıştır (Alisinanoğlu, 2003). Diğer kişilik özelliklerinde olduğu gibi denetim odağının da temelleri ailede atıldığı için ailelere psikolojik açıdan sağlıklı çocuklar yetiştirmeleri konusunda eğitim hizmetlerinin sağlanmasında büyük yarar olduğu vurgulanmaktadır (Yanılmaz, 1999). Sonuç olarak, beden eğitimi öğretmenlerinin denetim odağı puanlarının oluşmasında yaş, cinsiyet, medeni durum, ilk ve orta öğretimini yaptığı yerleşim birimi, çocuk sayısı ve anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık olmadığı, baba eğitim düzeyi ve hizmet süresinin ise anlamlı farklılığa neden olduğu görülmektedir. Babanın çocukluk döneminde kişilik gelişimine tesirinin daha

fazla olduğu, bu yüzden çocuklara ailede verilen eğitimde babanın etkisinin artırılması yararlı olacaktır. Diğer taraftan hizmet süresi fazla olan öğretmenlerin denetim odağı puanlarının yüksek çıkması tecrübenin önemini göstermektedir. Bu amaçla öğretmen yetiştiren okullarda okul deneyimi gibi derslerin daha etkili ve daha uzun süreli olarak verilmesiyle öğretmenliğin başlangıcındaki bilgi ve tecrübenin artmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Alisinanoğlu, F. (2003). Çocukların Denetim Odağı İle Algıladıkları Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Kış.

Aksoy, A. Mağden, D. (1994). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Denetim Odağını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi. I. Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri. Adana.

Aydınay, A. (1998) İş Tatmini İle Denetim Odağı Arasındaki İlişki.” Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, İstanbul.

Baştürk, D. (2005). 14-16 Yaş (B Genç) Futbolcuların Denetim Odağının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Çakar, M. (1997). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Denetim Odağı Düzeylerinin Karşılaştırılması: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi. İstanbul.

Çolak, E. (2006). Meslek Lisesi Makine Bölümü Öğretmenlerinin Denetim Odaklarının Medeni Durum, Yaş, Anne Ve Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenleri Açısından İncelenmesi. Edu:7, Cilt: 2, Sayı: 1, Kasım 2006.

Dağ, İ. (1991). Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)'nin Üniversite Öğrencileri için Güvenirliliği ve Geçerliliği. Psikoloji Dergisi, (26), 10-16.

Dağ, İ. (2002). Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek Geliştirme, Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışması. Türk Psikoloji Dergisi, 2002, 17 (49), 77 – 90.

Demir, N. (1998). Stresle Başa Çıkma Stratejileri ile Denetim Odağı Düzeyi Arasındaki İlişki: Bir Grup Lise Öğrencisi Üzerinde Yapılan Bir Araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Fidan, N. (1986). Okulda Öğrenme ve Öğretme. Kadıoğlu Matbaası, Ankara.

Genç, E. (2000). Öğretmenlerde Denetim Odağının Problem Çözmeye Yönelik Yaratıcılıklarıyla ilişkisi. Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Dönmez, A. (1983). Denetim Odağı ve Çevre Büyüklüğü. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, (1), 37-47.

Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Denetim Odağının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Korkut, F. (1986). İlkokul Öğrencilerinin Kendilerine ve Ailelerine İlişkin Bazı Değişkenlerin Denetim Odakları üzerine etkisi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara.

Küçükkaragöz, H.S. (1998). İlkokul Öğretmenlerinde Kontrol Odağı ve Öğrencilerinin Kontrol Odağının Oluşumuna Etkileri. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Nunn, G. D., Nunn, S. J. (1993) "Locus of Control and School Performance: Some Implications for Teachers" Education, 113 (4), 636-641.

Temel, F., Aksoy, A. (1998). Anaokulu Öğretmenlerinin Denetim Odağı İle Ahlaki Yargıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Milli Eğitim Dergisi. 137.

Tümkaya, S. (2000). İlkokul Öğretmenlerindeki Denetim Odağı Ve Tükenmişlikle İlişkisi, PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi 2000, Sayı:8 ,Özel Sayı.

Yanılmaz, B. (1999). Öğretmen Adaylarının Denetim Odağının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi, Karadeniz Teknik Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

Yeşilyaprak, B. (1988). Lise Öğrencilerinin İçten Yada Dıştan Denetimli Oluşlarını Etkileyen Etmenler, Hacettepe Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Yeşilyaprak, B. (1990)." Denetim Odağının Belirleyicileri ve Değişime İlişkin Araştırmalar: Bir Eleştirel Değerlendirme", Psikoloji Dergisi. 7 (25), 41-52.

Yeşilyaprak, B. (1993). Aile ve Toplum Dergisi. 1(3), Yıl:3, Eylül-Aralık.